

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ

ВИСОЧИНА АЛІНА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК [336.143:005.915](477)(043.3)

**УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМ ПОТЕНЦІАЛОМ РЕГІОНУ
В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ
УКРАЇНИ**

Спеціальність 08.00.08 – Гроші, фінанси і кредит

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Суми – 2015

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Українській академії банківської справи Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор економічних наук, професор
Леонов Сергій Вячеславович, Українська академія
банківської справи Міністерства освіти і науки
України, проректор

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Педченко Наталія Сергіївна, Інституту економіки,
управління та інформаційних технологій ВНЗ Укооп-
спілки «Полтавський університет економіки і торгів-
лі», директор;

кандидат економічних наук, доцент
Кучер Галина Вікторівна, Київський національний
торговельно-економічний університет Міністерства
освіти і науки України, доцент кафедри фінансів

Захист дисертації відбудеться 11 грудня 2015 р. о ___ год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 55.081.01 в Українській академії банківської справи за адресою: 40000, м. Суми, вул. Петропавлівська, 57, зала засідань вченої ради.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Української академії банківської справи за адресою: 40000, м. Суми, вул. Покровська, 9/1.

Автореферат розісланий «10» листопада 2015 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
доктор економічних наук, доцент

Т. Г. Савченко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Необхідність реформування бюджетної політики в Україні сьогодні набуває особливого значення внаслідок посилення ролі бюджетів різних рівнів у процесі розподілу та перерозподілу ВВП, значного зменшення рівня стійкості фінансової системи під впливом деструктивних екзогенних та ендогенних факторів. За останнє десятиріччя її реалізація супроводжувалася регулярним порушенням бюджетного процесу, дефіцитом державного бюджету (у 2014 р. він майже на 2 % перевищував гранично допустиму норму), зростанням державного боргу (у 2015 р. відношення державного та гарантованого державою боргу до ВВП на 10,3 % перевищувало допустиме значення) тощо. У контексті демократизації бюджетних відносин відповідно до євроінтеграційного вектора розвитку вітчизняної економіки на особливу увагу заслуговують реформування системи місцевих фінансів та оптимізація міжбюджетних відносин, враховуючи дотаційність місцевих бюджетів (частка міжбюджетних трансфертів у видатках Державного бюджету України зросла з 11,61 % у 2000 р. до 30,36 % у 2014 р.). Основою для забезпечення сталого розвитку території, нарощення фінансової бази регіонів, підвищення зацікавленості органів місцевого самоврядування в акумуляції потенційно доступних фінансових ресурсів є фінансовий потенціал регіону (ФПР). Розробка та запровадження ефективних механізмів управління ним дозволить скоротити обсяг міжбюджетних трансфертів, зменшити навантаження на видаткову частину державного бюджету та потребу в зовнішніх і внутрішніх запозиченнях.

Теоретичні та прикладні аспекти управління ФПР у контексті реалізації бюджетної політики відображено в дослідженнях таких зарубіжних науковців, як Х. Бльохлігер (H. Blochliger), Ж. Г. Голодова, С. В. Зенченко, Р. Келлі (R. Kelly), Т. М. Ковальова, Р. Масгрейв (R. Musgrave), П. Смоук (P. Smoke). Зазначеній проблематиці присвячено також роботи таких вітчизняних науковців, як Є. О. Балацький, В. Г. Боронос, А. Є. Буряченко, Т. А. Васильєва, Г. В. Возняк, К. В. Іоненко, М. А. Козоріз, Г. В. Кучер, С. В. Леонов, Ц. Г. Огонь, Н. Г. Педченко, І. В. Сало, В. С. Свірський, І. В. Усков, В. М. Федосов, С. М. Фролов, С. І. Юрій та ін.

Водночас подальшого дослідження вимагає комплекс питань, пов'язаних зі структуризацією ФПР і його оцінкою, визначенням його зв'язку з бюджетною політикою, розробкою комплексної системи управління ним, оцінюванням ефективності його використання, конкретизації напрямків реалізації бюджетної політики з урахуванням ФПР, зокрема щодо диференціації стратегій фінансового розвитку регіонів, удосконалення системи фінансового вирівнювання, оцінювання рівня ризику діяльності органів місцевого самоврядування регіону як позичальника та емітента муніципальних боргових цінних паперів тощо. Таким чином, незавершеність формування цілісного уявлення про роль і місце управління ФПР у процесі реалізації бюджетної політики в Україні обумовили актуальність дослідження, його мету, завдання та зміст.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота узгоджується з основними напрямками наукових досліджень Української академії банківської справи. Зокрема до звіту за темою «Реформування фінансової системи України в умовах євроінтеграційних процесів» (номер державної реєстрації 0109U006782) увійшли пропозиції щодо формування, оцінювання та реалізації ФПР; за темою «Конкурентоспроможність національної економіки в умовах євроінтеграції» (номер державної реєстрації 0111U009459) – щодо реформування бюджетної політики України в контексті посилення фінансової самодостатності її регіонів.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є вдосконалення теоретичних засад і науково-методичних підходів до управління фінансовим потенціалом регіону в контексті реалізації бюджетної політики в Україні.

Поставлена мета зумовила необхідність вирішення таких завдань:

- узагальнити теоретичні засади формування та реалізації бюджетної політики, розкрити основні тенденції, проблеми та перспективи її реалізації в Україні;
- удосконалити підхід до визначення сутності ФПР;
- розробити комплексний підхід до управління ФПР з урахуванням двостороннього взаємозв'язку з результативністю реалізації бюджетної політики;
- обґрунтувати систему кількісних індикаторів для вимірювання основних факторів формування ФПР;
- розробити методичний підхід до оцінювання інтегрального рівня ФПР;
- поглибити методичні засади оцінювання рівня ефективності використання ФПР як підґрунтя конкретизації напрямків реалізації бюджетної політики;
- розробити підхід до формування стратегій фінансового розвитку регіонів з урахуванням достатності бюджетного забезпечення органів місцевого самоврядування та рівня ефективності використання ФПР;
- удосконалити методичні засади міжбюджетних відносин у частині фінансового вирівнювання в Україні;
- поглибити інструментарій оцінювання рівня ризику діяльності органів місцевого самоврядування регіону як позичальника та емітента муніципальних боргових цінних паперів.

Об'єктом дослідження є економічні відносини між органами державної влади, місцевого самоврядування, суб'єктами господарювання та домогосподарствами, що виникають у процесі управління ФПР при реалізації бюджетної політики.

Предметом дослідження є процес формування, оцінювання та використання ФПР у контексті реалізації бюджетної політики.

Методи дослідження. Теоретичну основу дисертації становлять фундаментальні положення економічної теорії, фіскально-бюджетного регулювання економіки, теорії державних і місцевих фінансів, регіональної економіки, а також наукові праці з питань управління ФПР та реалізації бюджетної політики.

У роботі використовувалися такі методи дослідження: аналіз, синтез, логічне узагальнення – при визначенні сутності ФПР та управління ним, його ролі у процесі реалізації бюджетної політики; порівняльний і статистичний аналіз – при дослідженні сучасних тенденцій реалізації бюджетної політики в Україні; кореляційно-регресійний аналіз – при обґрунтуванні факторів впливу на ресурсну складову ФПР; параметричне моделювання (стохастичний фронтірний аналіз) – при оцінюванні рівня ефективності використання ФПР в Україні; методи математичної статистики – при аналізі клубної конвергенції регіонів України; кластерний аналіз, матричний метод – при побудові матриці стратегій фінансового розвитку регіонів України. Економіко-математичне моделювання проведено за допомогою програмних продуктів FRONTIER Version 4.1 і Stata 12.

Інформаційною та фактологічною базою дисертації є Бюджетний кодекс України, нормативні акти, що визначають засади реалізації бюджетної політики в Україні; звітно-аналітичні дані Міністерства фінансів України, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Державної казначейської служби України, Державної служби статистики України, Рахункової палати України, Державної фіскальної служби України, Державної фінансової інспекції України, Комітету Верховної Ради України з питань бюджету; результати наукових досліджень щодо фінансового розвитку регіонів і реалізації бюджетної політики.

Наукова новизна результатів дослідження полягає в удосконаленні існуючих та обґрунтуванні нових теоретичних і науково-методичних підходів до формування, оцінювання та використання ФПР у контексті реалізації бюджетної політики в Україні.

Найбільш вагомими науковими результатами дослідження є такі:

вперше:

- запропоновано науково-методичний підхід до формування стратегій фінансового розвитку регіону залежно від достатності бюджетного забезпечення органів місцевого самоврядування, фактичного рівня ефективності використання ФПР і можливостей регіону підтримувати його в подальшому, що дозволило формалізувати цільову спрямованість, часовий горизонт і пріоритетні інструменти реалізації цих стратегій;

удосконалено:

- науково-методичний підхід до оцінювання інтегрального рівня ФПР з урахуванням: 1) композитних індикаторів ресурсних, організаційно-управлінських, функціонально-інфраструктурних та адаптивних можливостей економічної системи регіону; 2) лише релевантних нематеріальних факторів формування ФПР, виокремлених на основі кореляційного аналізу; 3) різниці в рівнях економічного розвитку регіонів шляхом коригування ресурсної складової ФПР на рівень валового регіонального продукту;
- методичний інструментарій оцінювання рівня ефективності використання ФПР, що передбачає застосування стохастичного фронтірного аналізу з урахуванням як базових факторів (реальні та потенційно доступні фінансові ресурси, а також можливості регіону), так і додаткових факторів, які характе-

ризують динаміку інфляційних процесів, відкритість економічної системи регіону, рівень бідності та підприємницької активності території;

- методичні засади міжбюджетних відносин у частині фінансового вирівнювання в Україні, які передбачають: у межах вирівнювання за видатками – врахування природно-ресурсного потенціалу регіонів, визначення обсягу реверсних дотацій на основі регресивної шкали залежно від рівня ефективності використання ФПР; у межах вирівнювання за доходами – використання як бази вирівнювання обсягу власних, а не закріплених доходів місцевих бюджетів, а також розподіл базових дотацій пропорційно рівню ефективності використання ФПР; у межах надання субвенцій на реалізацію програм соціально-економічного розвитку – врахування ефективності реалізації ФПР та вкладу регіону в продукування доданої вартості;
- інструментарій оцінювання рівня ризику діяльності органів місцевого самоврядування регіону як позичальника та емітента муніципальних боргових цінних паперів шляхом урахування обсягу реальних і потенційно доступних фінансових ресурсів регіону, рівня ефективності використання ФПР, організаційно-управлінських, функціонально-інфраструктурних та адаптивних можливостей системи управління фіскально-бюджетним розвитком регіону;

набули подальшого розвитку:

- розуміння сутності ФПР як сукупності ресурсного забезпечення (реальних і потенційно доступних фінансових ресурсів), а також можливостей відповідного регіону (організаційних, управлінських, функціональних, інфраструктурних та адаптивних) щодо акумуляції фінансових ресурсів, їх трансформації у продуктивний фінансовий капітал, його перерозподілу між економічними суб'єктами регіону, а також використання цього капіталу для забезпечення сталого розвитку регіону. Це дозволяє врахувати динаміку регіонального розвитку, конкретизувати структуру і взаємозв'язки матеріальної та нематеріальної складових ФПР при забезпеченні сталого розвитку регіону;
- методичні засади управління ФПР у контексті реалізації бюджетної політики шляхом комплексного поєднання структурного, функціонального та процесного підходів, а також урахування характеру взаємозв'язку ФПР і бюджетної політики, зокрема, впливу реалізації бюджетної політики на ФПР і його складові, та результативності процесу управління ФПР на пріоритети бюджетної політики та напрямки її удосконалення.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що основні положення дисертації доведено до рівня методичних розробок і практичних рекомендацій, які можуть бути використані Міністерством фінансів України для вдосконалення механізму реалізації бюджетної політики; Міністерством економічного розвитку і торгівлі України – при реформуванні регіональної політики в Україні; Комітетом Верховної Ради України з питань бюджету – при обґрунтуванні цільових пріоритетів бюджетної політики; органами місцевого самоврядування – при оцінюванні рівня ефективності використання ФПР; Державною фіскальною службою України – при розробці пропозицій щодо реформування системи місцевого оподаткування.

Висновки та рекомендації щодо розрахунку рівня ФПР впроваджено у діяльність Департаменту економічного розвитку і торгівлі Сумської обласної державної адміністрації (довідка від 24.06.2015 № 03-01/887); щодо взаємодії фіскальних органів з органами влади на рівні регіону з метою підвищення фінансової самодостатності регіонів – у діяльність ГУ ДФС у Сумській області (довідка від 21.05.2015 № 34-454); щодо позиціонування міста в матриці стратегій на основі рівня ФПР – у діяльність Сумської міської ради (довідка від 25.06.2015 № 75-777).

Одержані наукові результати використовуються в навчальному процесі Української академії банківської справи при викладанні дисциплін: «Бюджетна система», «Державний фінансовий менеджмент», «Фінанси», «Місцеві фінанси» (акт від 14.05.2015).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є завершеною науковою роботою. Наукові положення, висновки, рекомендації та розробки, які виносяться на захист, одержані автором самостійно і відображені в опублікованих працях. Результати, опубліковані у співавторстві, використані в дисертаційній роботі лише в межах особистого внеску.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертації доповідалися, обговорювались і отримали схвальну оцінку на міжнародних науково-практичних конференціях, серед яких: «Економічний розвиток держави, регіонів і підприємств: проблеми та перспективи» (м. Львів, 2015 р.); «Фінанси в умовах модернізації регіональної економіки» (м. Київ, 2014 р.); «Фінансова система України: проблеми та перспективи розвитку в умовах трансформації соціально-економічних відносин» (м. Севастополь, 2013 р.); «Современные проблемы и пути их решения в науке, транспорте, производстве и образовании'2012» (м. Одеса, 2012 р.). Крім того, наукові результати автора оприлюднені на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Фінансово-кредитна система України в умовах інтеграційних та глобалізаційних процесів» (м. Черкаси, 2014 р.) та Міжнародному семінарі «Транскордонне співробітництво як форма розвитку міжнародної інтеграції» (м. Луцьк, 2012 р.).

Публікації. Основні положення та висновки дисертації опубліковано у 18 наукових працях загальним обсягом 5,54 друк. арк., з яких особисто автору належить 4,21 друк. арк., у тому числі: підрозділи у 3 колективних монографіях, 7 статей у наукових фахових виданнях України та 2 статті в зарубіжних наукових виданнях (з них: 6 – у виданнях, що включені до міжнародних наукометричних баз), 6 публікацій у збірниках тез доповідей конференцій.

Структура та зміст роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків.

Повний обсяг дисертації – 258 сторінок, у тому числі сторінок основного тексту 184, 33 таблиці, 37 рисунків, 8 додатків і список літератури з 215 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У першому розділі «Теоретичні засади управління фінансовим потенціалом регіону при реалізації бюджетної політики України» узагальнено підходи до формування та реалізації бюджетної політики, розкрито основні тенденції, проблеми та перспективи її реалізації в Україні; уточнено сутність ФПР; розроблено комплексний підхід до управління ним з урахуванням двостороннього взаємозв'язку з результативністю реалізації бюджетної політики.

Систематизація наукових досліджень дозволила виявити відсутність узгодженого розуміння основних змістовних характеристик бюджетної політики. Так, зокрема, у наукових працях бюджетна політика трактується як вид діяльності, система заходів, сукупність елементів; її суб'єктами вважаються органи державної влади та місцевого самоврядування; об'єктами – фінанси, кошти державного бюджету, фінансові ресурси держави; кінцевою метою – забезпечення соціально-економічного розвитку, досягнення стратегічних пріоритетів; функціями – фіскальна, регулююча, стимулююча; принципами – об'єктивність, наступальність, обов'язковість, гласність, прозорість, наукова обґрунтованість, ефективність. У роботі бюджетна політика розуміється як цілеспрямована діяльність уповноважених органів влади різних рівнів щодо управління процесом формування, розподілу та перерозподілу коштів державного і місцевих бюджетів на основі використання важелів бюджетного регулювання з метою забезпечення сталого соціально-економічного розвитку країни та регіонів і реалізації їх стратегічних пріоритетів.

Аналіз основних тенденцій реалізації бюджетної політики в Україні за період 2000 р. – I півріччя 2015 р. засвідчив наявність цілого ряду системних проблем, основними з яких є: 1) регулярне порушення бюджетного процесу (своєчасно Закон України «Про Державний бюджет України» був прийнятий лише у 2004 р., а у 2010 р. запізнення досягло рекордного значення – 5 місяців); 2) нераціональна структура фактичного виконання видаткової частини Державного бюджету України (середньорічна частка видатків на соціальний захист і соціальне забезпечення – 18,34 %, а на економічну діяльність – лише 13,41 %, причому за 2011–2014 рр. частка останніх скоротилася на 40,43 %); 3) значний обсяг бюджетних коштів, використаних не за цільовим призначенням чи з порушенням бюджетного законодавства (приріст становив 15,4 млрд грн., середньорічна частка таких коштів у видатках бюджету – 8 %); 4) хронічний дефіцит Зведеного бюджету України (середньорічний його розмір – 29,2 млрд грн., тобто 2,7 % ВВП; у 2013 р. та 2014 р. він становив 4,3 % від ВВП); 5) високий рівень державного боргу (середньорічне відношення державного та гарантованого державою боргу до ВВП протягом 2000–2014 рр. зберігалось на рівні 31,9 %, а у 2015 р. досягло критичного значення – 70,3 %); 6) низький рівень фінансової самодостатності місцевих бюджетів (середньорічна питома вага міжбюджетних трансфертів у видатках бюджету – 23,33 %).

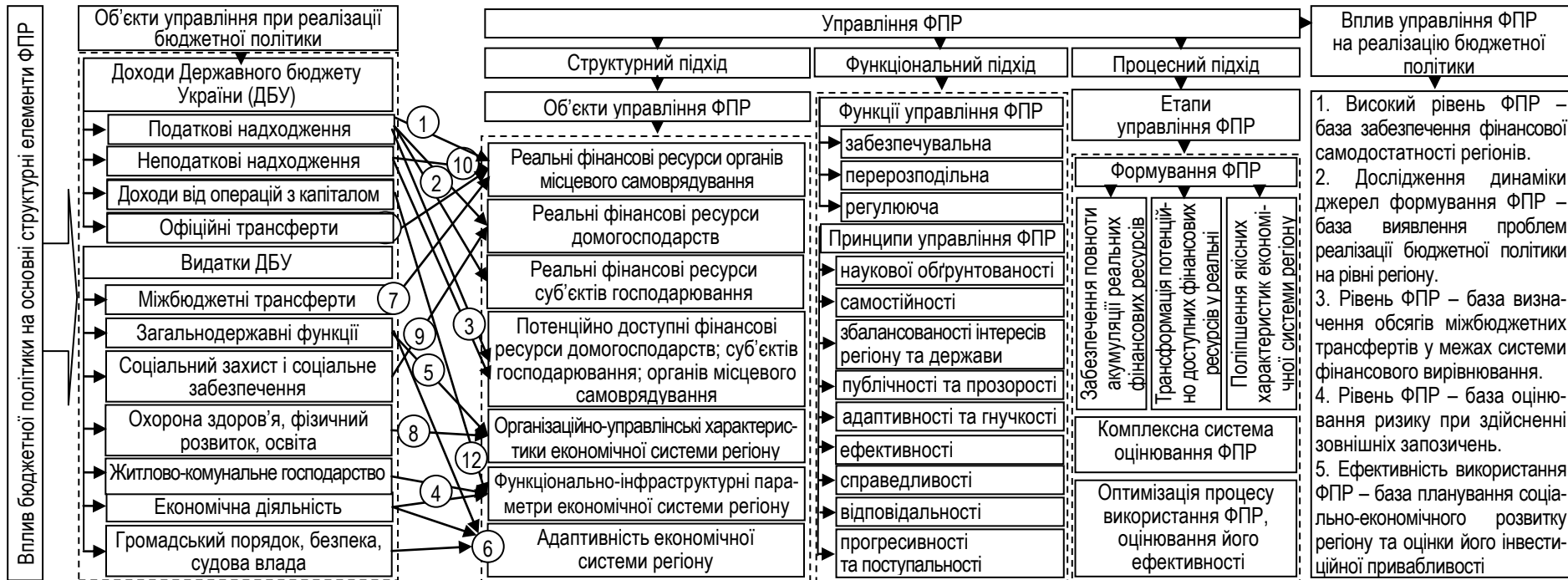
Важливим при вирішенні цих проблем є реформування системи місцевих фінансів і міжбюджетних відносин, зокрема – удосконалення підходів до

управління ФПР. У роботі виокремлено такі підходи до розуміння змісту ФПР: фасилітативний (як здатність економічної системи регіону оптимально формувати та використовувати фінансові ресурси); ресурсний (як сукупність ресурсів, які можуть бути мобілізовані та використані для забезпечення розвитку регіону); комплексний (поєднання ресурсного та фасилітативного підходів); структурний (як елемент потенціалу вищого ієрархічного рівня чи сукупності потенціалів суб'єктів нижчого рівня ієрархії).

У роботі ФПР пропонується розглядати як сукупність ресурсного забезпечення (реальних і потенційно доступних фінансових ресурсів), а також можливостей відповідного регіону (організаційних, управлінських, функціональних, інфраструктурних та адаптивних) щодо акумуляції фінансових ресурсів, їх трансформації у продуктивний фінансовий капітал, його перерозподілу між економічними суб'єктами регіону, а також використання цього капіталу для забезпечення сталого розвитку регіону. Таким чином, ФПР розглядається як сукупність взаємопов'язаних і взаємообумовлених компонент: 1) фактично акумульованих фінансових ресурсів у регіоні; 2) потенційно доступних фінансових ресурсів у регіоні; 3) організаційно-управлінських характеристик економічної системи регіону, що забезпечують можливість акумулювання додаткових фінансових ресурсів і їх трансформації у реальні; 4) функціонально-інфраструктурних можливостей регіону щодо перетворення фінансових ресурсів у продуктивний економічний, соціальний та екологічний капітал і його оптимальний перерозподіл; 5) параметрів адаптивності економічної системи регіону щодо абсорбції перерозподіленого капіталу та його ефективного сприйняття регіональними ринками під впливом дії ендогенних і екзогенних факторів з метою забезпечення сталого розвитку регіону.

Управління ФПР у роботі розглядається комплексно: з позиції структурного, функціонального та процесного підходів, а також з урахуванням впливу бюджетної політики на основні елементи ФПР і навпаки – впливу параметрів результативності процесу управління ФПР на визначення векторів реалізації бюджетної політики та напрямків її вдосконалення (рис. 1).

Відповідно до структурного підходу управління ФПР – це цілеспрямована діяльність органів місцевого самоврядування, метою якої є забезпечення ефективного функціонування матеріальної та нематеріальної складових ФПР; відповідно до функціонального – діяльність уповноважених органів, спрямована на реалізацію забезпечувальної, стимулюючої та регулюючої функцій ФПР, що має базуватися на принципах наукової обґрунтованості, самостійності, збалансованості інтересів регіону та держави, публічності та прозорості, адаптивності та гнучкості, ефективності, справедливості, відповідальності, прогресивності та поступальності. Процесний підхід до управління ФПР передбачає оптимізацію процесу формування складових ФПР, розробку комплексної системи оцінювання його інтегрального рівня та ефективності використання, а також контроль за ефективністю реалізації кожного з етапів.

Примітки: 1 – зростання обсягу податкових надходжень ДБУ через механізм перерозподілу частки загальнодержавних податків сприяє зростанню дохідної частини місцевих бюджетів; 2 – збільшення податкових надходжень ДБУ за рахунок зростання податкового навантаження обумовлює скорочення реальних фінансових ресурсів домогосподарств і підприємств; 3 – надмірне податкове навантаження та тягар адміністративних платежів можуть призвести до приховування економічними суб'єктами своїх доходів, тобто частина реальних фінансових ресурсів може перейти у групу потенційних; 4 – зростання видатків на економічну діяльність, особливо у сфері транспорту, комунікацій і зв'язку, фінансування преференційних галузей народного господарства, прикладних фундаментальних досліджень, а також видатків на житлово-комунальне господарство сприятиме покращенню функціонально-інфраструктурних характеристик певних регіонів; 5 – достатність видатків на загальнодержавні функції, зокрема, у сфері фінансування органів місцевої влади та місцевого самоврядування дозволить поліпшити організаційно-управлінські характеристики економічної системи регіону; 6 – ефективність здійснення видатків на загальнодержавні функції (у розрізі фінансування роботи органів державної влади та місцевого самоврядування), громадський порядок, безпеку та судову владу, а також економічну діяльність (у сфері фундаментальних прикладних досліджень) дозволить оптимізувати діяльність відповідних органів і, відповідно, нівелювати чинники, які знижують адаптивність економічної системи регіону щодо ефективного абсорбції фінансового капіталу (корупція, злочинність, неефективність судової системи, загроза національній безпеці тощо); 7 – зростання обсягу міжбюджетних трансфертів, з одного боку, сприяє збільшенню реальних фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування, а з іншого – знижує їх зацікавленість у підвищенні ефективності акумуляції власних надходжень; 8 – зростання видатків на освіту може сприяти підвищенню кваліфікації персоналу, а отже, і покращенню стану організаційно-управлінської системи регіону; 9 – зростання видатків на соціальний захист і соціальне забезпечення дозволить збільшити обсяг реальних фінансових ресурсів домогосподарств; 10 – перерахування частини коштів за надання платних послуг на регіональному рівні до неподаткових надходжень ДБУ зменшує обсяг реальних фінансових ресурсів, що акумулюються і місцевих бюджетах; 11 – трансферти з бюджетів нижчих рівнів до ДБУ зменшують обсяг реальних фінансових ресурсів місцевих бюджетів; 12 – продаж частини державного майна (особливо земельних ділянок) може негативно вплинути на стан функціонально-інфраструктурних характеристик певного регіону.

Рисунок 1 – Концептуальні засади управління ФПР при реалізації бюджетної політики

У другому розділі «**Розвиток методичних засад формування, оцінювання та використання фінансового потенціалу регіону при реалізації бюджетної політики України**» запропоновано систему кількісних індикаторів для вимірювання основних факторів формування ФПР і підхід до оцінювання його інтегрального рівня, розраховано рівень ефективності використання ФПР України як підґрунтя для конкретизації напрямків реалізації бюджетної політики.

Підхід до структуризації ФПР є підґрунтям для розробки науково-методичного підходу до його оцінювання, який передбачає врахування: 1) не лише кількісних, а й якісних факторів формування ФПР (шляхом використання бальних оцінок); 2) лише тих нематеріальних факторів формування ФПР, які мають високий кореляційний зв'язок із ресурсними факторами та рівнем економічного розвитку регіону; 3) різного рівня економічного розвитку регіонів (коригуванням ресурсної складової ФПР на рівень валового регіонального продукту). На рисунку 2 продемонстровано систему кількісних індикаторів для вимірювання складових ФПР і логіку їх узагальнення в межах інтегрального показника.

Практичні розрахунки для України здійснені за 2009–2013 рр., що обумовлено: 1) зміною адміністративно-територіального устрою України у 2014–2015 рр.; 2) відсутністю статистичних даних щодо окремих показників за 2014–2015 рр. Результати свідчать про те, що найбільший позитивний темп приросту рівня ФПР був досягнутий у Луганській (18,73 %), Одеській (18,66 %), Дніпропетровській (13,32 %) областях, м. Севастополь (12,55 %), Тернопільській області (10,33 %), Автономній Республіці Крим (4,79 %) та Рівненській області (2,07 %), тоді як негативний – у Полтавській (-17,84 %), Львівській (-13,39 %) і Житомирській (-12,04 %) областях.

Результати оцінювання рівня ФПР є основою для визначення рівня ефективності його використання, що запропоновано здійснювати на основі одного з параметричних методів оцінювання межі ефективності – стохастичного фронтного аналізу, а для формалізації функціональної форми залежності обрано транслогарифмічну виробничу функцію. Результуючим параметром моделі є інтегральний рівень ФПР (балів); базовими факторними змінними – обсяг реальних фінансових ресурсів (млн грн.), обсяг потенційно доступних фінансових ресурсів (млн грн.), композитний індикатор нематеріальної складової ФПР (балів); додатковими факторними змінними – динаміка інфляційних процесів (темп зростання індексу споживчих цін, %), рівень відкритості регіональної економіки (співвідношення суми експорту та імпорту до валового регіонального продукту (ВРП), од.), рівень бідності населення регіону (частка населення з середньодушовими грошовими доходами на місяць нижче прожиткового мінімуму, од.), рівень підприємницької активності (співвідношення кількості суб'єктів ЄДРПОУ регіону до аналогічного показника по країні, од.).

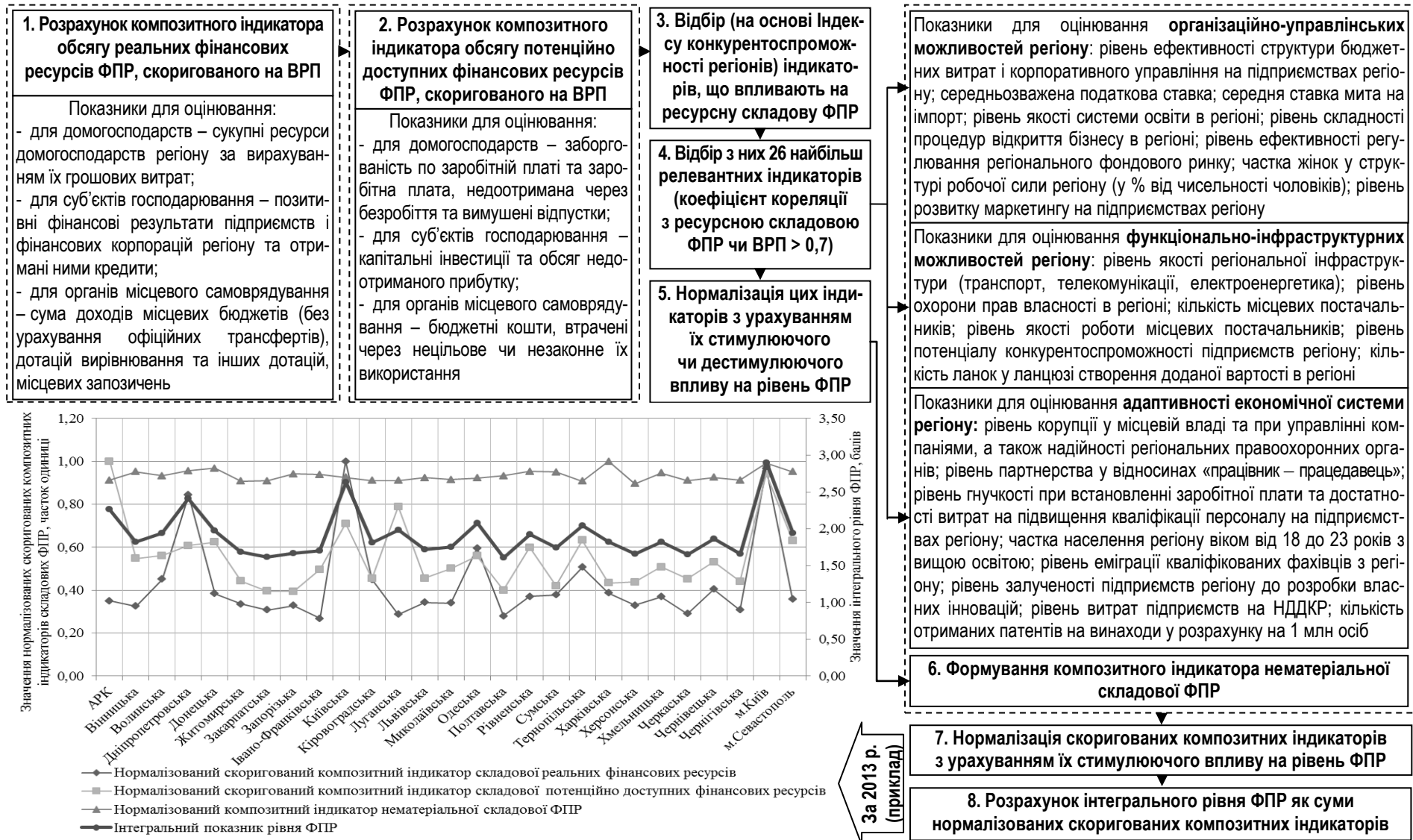

Рисунок 2 – Науково-методичний підхід до оцінювання інтегрального рівня ФПР України

Ефективність використання фінансового потенціалу i -го регіону (E_{RFP_i}) пропонується визначати таким чином:

$$\begin{cases} E_{RFP_i} = \frac{E(RFP_i|u_i, X_i)}{E(RFP_i|u_i = 0, X_i)} \\ u_i = \beta_0 + \sum_{j=1}^n \beta_j \ln(x_{ij}) + v_i - \ln(RFP_i) \end{cases} \quad (1)$$

де RFP_i – рівень фінансового потенціалу i -го регіону; x_{ij} – значення j -ої факторної змінної для i -го регіону; v_i – стандартна похибка; u_i – показник, що характеризує неефективність реалізації ФПР i -им регіоном; E – математичне очікування; X_i – вектор значень базових та додаткових факторних змінних i -го регіону.

Результати оцінювання рівня ефективності використання ФПР України із застосуванням програмного комплексу FRONTIER 4.1 продемонстровано на рисунку 3.

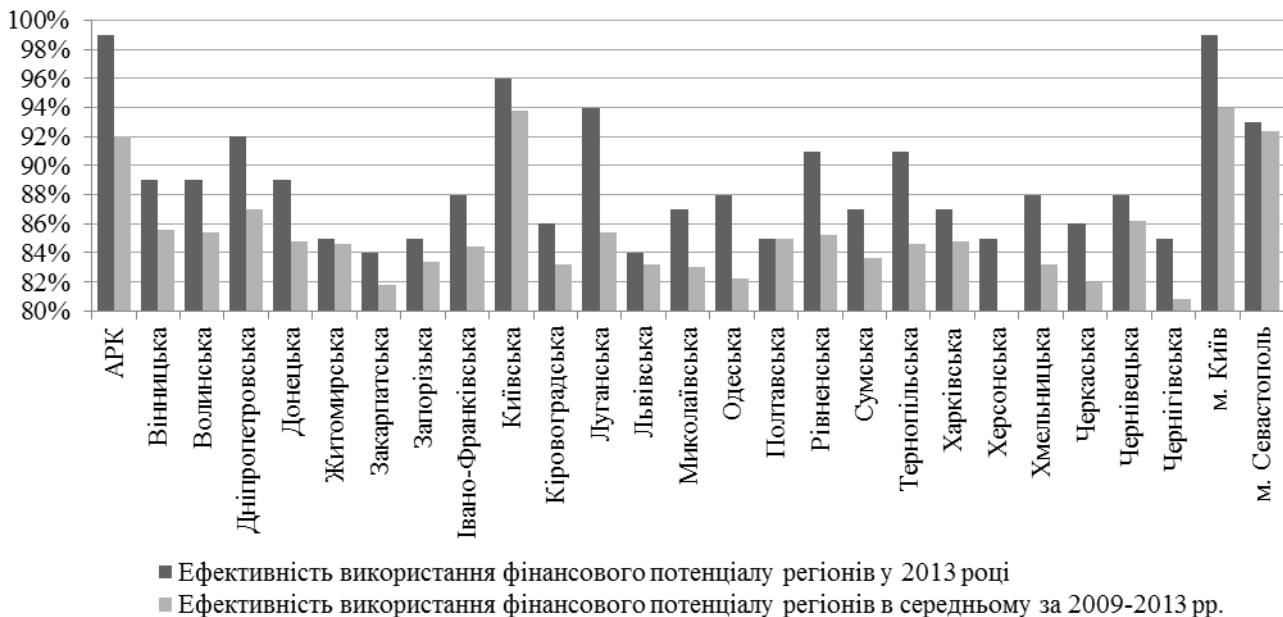

Рисунок 3 – Рівень ефективності використання ФПР України

Розрахунки засвідчили, що ефективність використання ФПР протягом 2009–2013 рр. є найвищою в Київській області, м. Київ та Автономній Республіці Крим, а найнижчою – у Херсонській, Чернігівській, Закарпатській та Одеській областях. Незважаючи на відносно високий рівень ефективності використання ФПР у середньому по Україні за аналізований період (85 %), його значення для різних регіонів суттєво відрізняються. Крім того, у деяких регіонах з порівняно низьким інтегральним рівнем ФПР рівень ефективності його використання є доволі високим, що свідчить про те, що ці регіони вже практично вичерпали наявні можливості для його подальшої реалізації. Ефективність вико-

ристання ФПР певною мірою відображає і раціональність витрачання бюджетних коштів у регіонах, що становить інформаційне підґрунтя для уточнення пріоритетів та інструментарію реалізації бюджетної політики.

У третьому розділі **«Напрямки реформування бюджетної політики України з урахуванням результативності управління фінансовим потенціалом регіонів»** обґрунтовано стратегії фінансового розвитку регіонів з урахуванням рівня ефективності реалізації ФПР і достатності бюджетного забезпечення органів місцевого самоврядування; розроблено пропозиції щодо вдосконалення системи міжбюджетних відносин в Україні в частині фінансового вирівнювання; удосконалено інструментарій оцінювання рівня ризику діяльності органів місцевого самоврядування регіону як позичальника та емітента муніципальних боргових цінних паперів.

Обґрунтовано, що стратегічні пріоритети реформування бюджетної політики України, а також конкретні методи та інструментарій її реалізації для кожного регіону повинні визначатися з урахуванням фактичного рівня та ефективності використання ФПР, а також наявності фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування. Взаємозв'язок цих параметрів пропонується покласти в основу формування стратегії фінансового розвитку кожного регіону, а її базові положення визначати на основі розташування відповідного регіону в певному квадранті тримірної матриці з координатами «фактичний рівень ефективності використання ФПР – можливості регіону підтримувати його в подальшому – достатність бюджетного забезпечення органів місцевого самоврядування».

Основними етапами розробки стратегії фінансового розвитку регіону є:

Етап 1 – розрахунок для кожного регіону України середніх за період значень рівня ефективності використання ФПР та обсягу реальних фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування.

Етап 2 – побудова за кожним з розрахованих показників дендрограм ієрархічної кластеризації за допомогою програмного комплексу Stata 12, які дозволяють розподілити регіони на три кластери: з високим, середнім і низьким рівнем відповідного показника.

Етап 3 – оцінка можливостей регіону підтримувати надалі досягнутий рівень ефективності використання ФПР на основі визначення так званого домінантного кластера ефективності використання ФПР (кластера, у якому досліджуваний регіон найбільш імовірно опиниться в наступному періоді, з огляду на траєкторію його переміщення між кластерами в попередніх періодах). Необхідність врахування цього фактора підтверджують розрахунки для України за 2009–2013 рр., які засвідчили нестійкість сформованих кластерів (у роботі здійснено аналіз клубної конвергенції на основі матриць, що відображають кількість і ймовірність переходів регіону з одного кластера в інший). Домінантний кластер пропонується визначати так:

$$\begin{cases} DCI = P_{1j} * 1 + P_{2j} * 0,67 + P_{3j} * 0,33 \\ \text{if } DCI \in [0,87;1), \text{ then cluster 1} \\ \text{if } DCI \in [0,6;0,87), \text{ then cluster 2} \\ \text{if } DCI \in [0,33;0,6), \text{ then cluster 3} \end{cases} \quad (2)$$

де DCI – індикатор визначення кластеру, що є доміантним за рівнем ефективності використання ФПР; P_{1j} , P_{2j} , P_{3j} – ймовірності j -го регіону в перспективі лишитися відповідно у 1, 2 або 3 кластері.

Етап 4 – визначення координат (x ; y ; z) регіону, які фіксують його місце у відповідному квадранті матриці (x – номер кластера, у який потрапив регіон за рівнем ефективності використання ФПР; y – номер доміантного кластера для цього регіону; z – номер кластера, у який потрапив регіон за рівнем достатності бюджетного забезпечення органів місцевого самоврядування).

Етап 5 – розробка рекомендацій щодо стратегій фінансового розвитку регіону залежно від його місця в матриці, які відрізняються за часовими параметрами реалізації (T), цільовою спрямованістю (G) та пріоритетними інструментами (I). За результатами позиціонування регіонів у матриці стратегій фінансового розвитку рекомендованими до використання є 4 з 10 можливих стратегій:

- стратегію 1 (T – до 1 року; G – підтримання досягнутих результатів щодо стабільно високого рівня ефективності використання ФПР та обсягів фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування; I – підтримуючі економічні інструменти непрямого впливу) рекомендовано для м. Київ, Київської області, Автономної Республіки Крим і м. Севастополь;
- стратегію 6 (T – від 1 до 3 років; G – одночасне нівелювання впливу факторів-дестимуляторів і підвищення стимуляторів ефективності реалізації ФПР; I – усі адміністративні та економічні) рекомендовано для Вінницької, Дніпропетровської, Полтавської та Харківської областей;
- стратегію 7 (T – від 1 до 3 років; G – зростання ефективності використання ФПР за рахунок оптимізації використання фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування; I – інструменти бюджетної та інвестиційної політики) рекомендовано для Волинської та Чернівецької областей;
- стратегію 8 (T – понад 3 роки; G – комплексна трансформація системи управління ФПР і реалізації бюджетної політики; I – економічні, адміністративні та правові) рекомендовано для інших регіонів України.

Таким чином, для більшості регіонів України необхідною є комплексна трансформація системи управління ФПР і реалізації бюджетної політики.

Одним із найважливіших завдань на шляху комплексної трансформації бюджетної політики є забезпечення фінансової самодостатності адміністративних утворень, що може бути досягнуто шляхом реформування системи міжбюджетних відносин, особливо в частині фінансового вирівнювання (процес перерозподілу коштів державного та місцевих бюджетів на користь адміністративних утворень нижчого рівня (чи між територіями одного рівня ієрархії) з метою

усунення фіскальних дисбалансів (відмінностей у можливостях нарощення податкової бази) і забезпечення фінансування мінімального обсягу суспільних благ, що гарантовані державою кожному громадянину). В Україні ця система є непрозорою, недосконалою з методичної точки зору, нормативна база її організації є нестабільною, що суттєво зменшує її ефективність.

Розроблено пропозиції щодо реформування механізму фінансового вирівнювання в Україні (рис. 4). Це дозволяє врахувати: 1) природно-ресурсний потенціал регіону (за рахунок включення до складу закріплених доходів не лише податку на доходи фізичних осіб і податку на прибуток підприємств, а й рентної плати за користування надрами та іншими природними ресурсами загальнодержавного значення); 2) взаємозв'язок обсягів базових та реверсних дотацій з рівнем ефективності використання ФПР (за рахунок використання прогресивної шкали); 3) власні, а не закріплені доходи при вирівнюванні податкоспроможності регіонів, що збільшить їх фінансову самодостатність, зацікавленість у нарощуванні дохідної бази та ефективність її використання; 4) рівень ефективності використання ФПР і вклад регіону у продукування доданої вартості при розрахунку розміру субвенцій на реалізацію програм соціально-економічного розвитку. Це сприятиме зростанню фінансової самостійності органів місцевого самоврядування, ефективності перерозподілу фінансового капіталу держави та оптимізації використання доступних фондів грошових коштів на місцевому рівні з метою сприяння сталому розвитку території.

Ще одним важливим напрямком забезпечення фінансової самостійності місцевих бюджетів є запозичення у формі випуску боргових цінних паперів, рівень дохідності та ризиковості яких напряму залежить від кредитного рейтингу регіону.

Рівень ризику діяльності органів місцевого самоврядування регіону (муніципалітетів) як позичальника та емітента муніципальних боргових цінних паперів, покладений в основу розрахунку кредитного рейтингу регіону, запропоновано визначати з урахуванням:

- 1) показників, що характеризують організаційно-управлінські, функціонально-інфраструктурні та адаптивні можливості регіону;
- 2) макроекономічних індикаторів (рівень зайнятості, інфляції, економічного розвитку, бідності, людського розвитку, підприємницької активності, сальдо торгового балансу, обсяг реалізованої промислової продукції);
- 3) показників стану фіскально-бюджетного розвитку регіону (реальні та потенційно доступні фінансові ресурси, рівень ефективності використання ФПР, рівень виконання місцевих бюджетів за доходами, що враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів, питома вага дотацій вирівнювання та інших дотацій і субвенцій у доходах місцевих бюджетів).

Кожен з них запропоновано оцінювати за 4-бальною шкалою (4 – максимальне значення для показника-стимулятора) відповідно до діапазонів за шкалою Чеддока. Інтегральна бальна оцінка розраховується як сума отриманих за

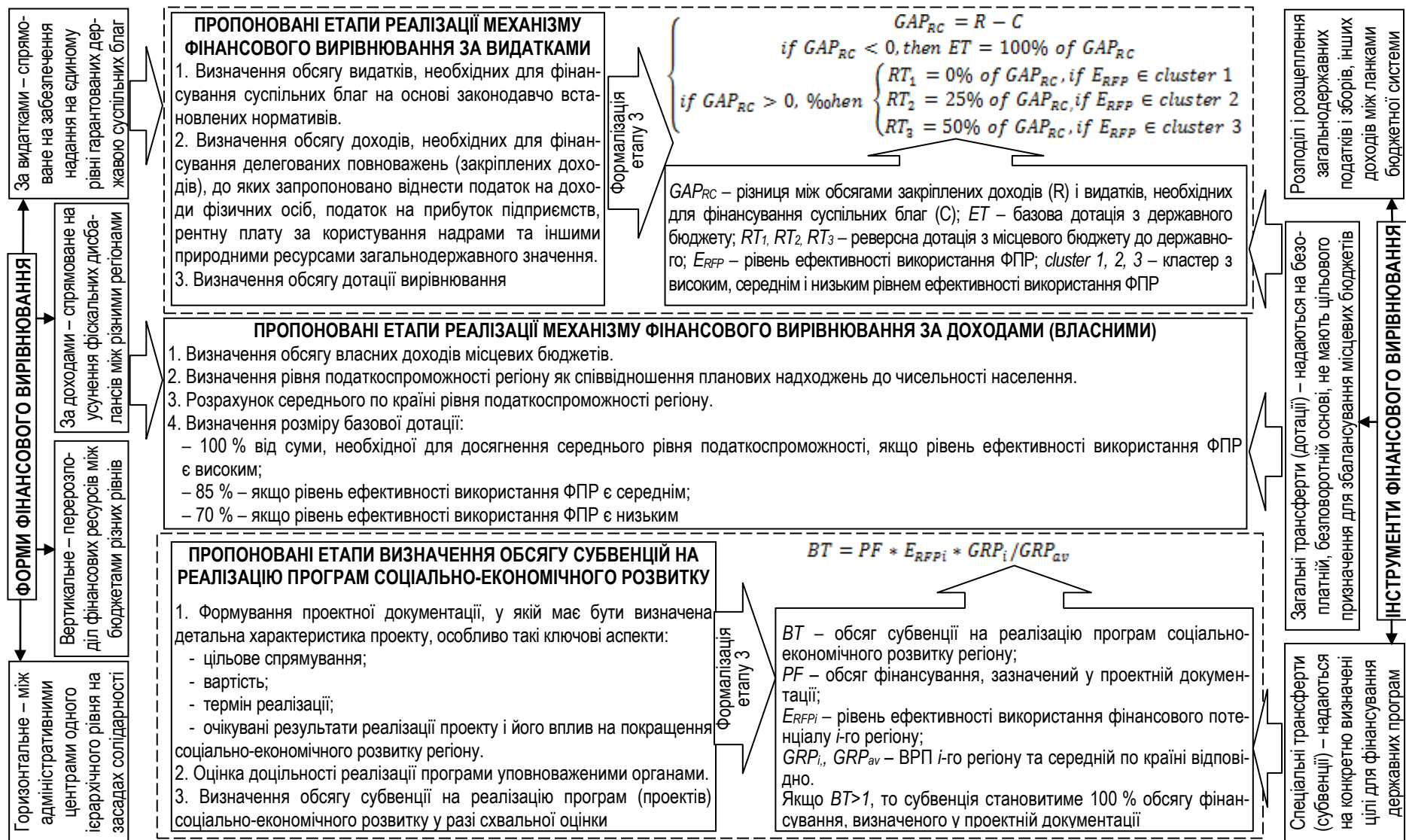

Рисунок 4 – Пропозиції щодо реформування механізму фінансового вирівнювання в Україні

частковими індикаторами балів, а рівень ризику діяльності органів місцевого самоврядування регіону як позичальника та емітента муніципальних боргових цінних паперів (кредитний рейтинг регіону) визначається за Національною рейтинговою шкалою на основі потрапляння до одного з десяти рівновеликих діапазонів, визначених на основі максимально можливої кількості балів. Такий підхід є більш комплексним, оскільки передбачає врахування не лише показників виконання місцевих бюджетів, а ФПР в цілому та рівня ефективності його використання, а також значно ширшого за традиційний набір показників, що відображають стан фіскально-бюджетного розвитку та можливостей економічної системи регіону.

Розрахунки свідчать про те, що рейтинг «uaA» у 2013 р. мали Автономна Республіка Крим, Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Харківська області та м. Київ, тоді як решта регіонів – рейтинг «uaBBB». Присвоєні рейтинги є нижчими за оцінки рейтингових агенцій України, проте відрізняються несуттєво, що дозволяє підтвердити адекватність і об'єктивність розробленого підходу.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення науково-прикладного завдання, що полягає в удосконаленні існуючих та обґрунтуванні нових теоретичних і науково-методичних підходів до формування, оцінювання та використання ФПР у контексті реалізації бюджетної політики в Україні.

За результатами дисертаційної роботи зроблено такі висновки:

1. Реалізація бюджетної політики в Україні супроводжується низкою проблем, основними з яких є: порушення бюджетного законодавства; нераціональна структура видатків бюджету; зростання частки коштів, використаних не за цільовим призначенням; хронічний дефіцит Державного та Зведеного бюджету України; зростання державного боргу; високий рівень дотаційності місцевих бюджетів тощо.

2. ФПР слід визначати з урахуванням: 1) діалектичного зв'язку та синергетичного ефекту між складовими ФПР; 2) динамічного характеру руху фінансових ресурсів, можливостей і рівня розвитку економічної системи регіону; 3) матеріальної (реальні та потенційні ресурси) та нематеріальної (характеристики можливостей економічної системи регіону) складових; 4) впливу нематеріальної складової ФПР (організаційних, управлінських, функціональних та інфраструктурних можливостей регіону) на формування та реалізацію матеріальної складової; 5) адаптивності економічної системи регіону щодо сприйняття фінансового капіталу для забезпечення сталого розвитку території.

3. Управління ФПР доцільно здійснювати на основі поєднання структурного, функціонального та процесного підходів, враховуючи двосторонній зв'язок з бюджетною політикою, що проявляється, з одного боку, через вплив бюджетної політики на формування структурних елементів ФПР та ефектив-

ність його реалізації, а з іншого – через залежність результативності бюджетної політики від результативності управління ФПР.

4. Оцінювання інтегрального рівня ФПР доцільно здійснювати з урахуванням як матеріальних, так і релевантних нематеріальних факторів його формування, напрямку впливу зазначених складових на рівень ФПР, а також динаміки економічного розвитку регіонів. Протягом 2009–2013 рр. до регіонів з високим рівнем ФПР належали м. Київ, Київська, Дніпропетровська області та Автономна Республіка Крим, найнижчим цей показник був у Закарпатській, Запорізькій і Чернігівській областях.

5. Оцінювати ефективність використання ФПР слід на засадах стохастичного фронтірного аналізу з урахуванням як базових (складові ФПР), так і додаткових (рівень інфляції, відкритості регіональної економіки, бідності, підприємницької активності) факторів його формування. Для України середній рівень ефективності використання ФПР у 2009–2013 рр. становив 85 %, найвищим він був для м. Київ, Автономної Республіки Крим та Київської області, найнижчим – для Закарпатської, Одеської, Херсонської та Чернігівської областей.

6. Стратегія фінансового розвитку регіону повинна враховувати ефективність використання ФПР, стабільність у підтриманні досягнутого її рівня, достатність бюджетного забезпечення органів місцевого самоврядування. Для більшості регіонів України характерною є стратегія, що передбачає комплексну трансформацію системи управління ФПР та реалізації бюджетної політики, для Києва та Севастополя, Київської області, Автономної Республіки Крим – підтримуюча стратегія тощо.

7. Система фінансового вирівнювання в Україні повинна бути трансформована за рахунок: розширення переліку доходів, що враховуються у процесі вирівнювання рентною платою за користування надрами та природними ресурсами загальнонаціонального значення; використання як бази вирівнювання за доходами не закріплених, а власних доходів місцевих бюджетів; визначення розміру базових та реверсних дотацій на основі прогресивної шкали за рівнем ефективності використання ФПР; затвердження обсягу субвенцій на реалізацію програм соціально-економічного розвитку регіону з урахуванням ефективності використання ФПР та вкладу регіону у створення доданої вартості.

8. Запозичення органів місцевого самоврядування повинні здійснюватися шляхом емісії боргових фінансових інструментів, дохідність і ризик яких визначаються рівнем кредитного рейтингу регіону. Його розрахунок має бути більш комплексним – на основі фактично акумульованих і потенційно доступних фінансових ресурсів, ефективності використання ФПР. У 2013 р. рейтинг «uaA» мали Автономна республіка Крим, Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Харківська області та м. Київ, тоді як решта регіонів – рейтинг «uaBBB» (ці оцінки є нижчими за результати рейтингових агенцій України).

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ

Монографії

1. Васильєва Т. А. Оцінка економічного потенціалу місцевої громади / Т. А. Васильєва, А. В. Височина // Місцевий розвиток за участі громади : монографія у 2-х томах. Т. 2. Інституційні та прикладні аспекти управління місцевим розвитком, орієнтованим на громаду / [за заг. ред. Ю. М. Петрушенка]. – Суми : Університетська книга, 2014. – С. 166–172 (0,3 друк. арк.). *Особистий внесок: досліджено структуру економічного потенціалу територіальної громади, визначено сутність та показники для оцінювання її фінансового потенціалу (0,25 друк. арк.).*
2. Височина А. В. Оцінка економічного потенціалу регіону в умовах екологізації економіки / А. В. Височина, В. С. Тихенко // Актуальні питання обліку, аналізу і аудиту: теорія та практика : [колективна монографія у 2-х томах / за ред. П. Й. Атамас]. – Дніпропетровськ : ФОП Дробязко С. І., 2014. – Т. 2. – С. 170–177 (0,5 друк. арк.). *Особистий внесок: розроблено методичні засади оцінювання економічного потенціалу регіону (0,25 друк. арк.).*
3. Височина А. В. Антикризове регулювання на рівні регіону / А. В. Височина, Ю. М. Петрушенко // Держава, підприємства та банки в системі антикризового управління : монографія / за ред. д-ра екон. наук, проф. Т. А. Васильєвої, канд. екон. наук О. Б. Афанасьєвої. – Суми : Ярославна, 2013. – С. 122–126 (0,25 друк. арк.). *Особистий внесок: досліджено взаємозв'язок між рівнем ФПР, стадією циклу розвитку регіону під час кризи та обсягом фінансування регіональних антикризових програм (0,13 друк. арк.).*

Публікації в наукових фахових виданнях України

4. Бойко А. О. Науково-методичний підхід до оцінки фінансового потенціалу регіонів України / А. О. Бойко, А. В. Височина // Вісник Української академії банківської справи. – 2013. – № 1 (34). – С. 17–23 (0,54 друк. арк.). *Особистий внесок: визначено сутність ФПР і розроблено систему показників його кількісного оцінювання (0,41 друк. арк.).*
5. Височина А. В. Бюджетна політика України: сучасний стан, проблеми та перспективи / А. В. Височина // Вісник Української академії банківської справи. – 2013. – № 2 (35). – С. 17–21 (0,4 друк. арк.).
6. Височина А. В. Концептуальні засади оцінки та управління фінансовим потенціалом регіону / А. В. Височина // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2014. – № 1 (19). – С. 61–63 (0,42 друк. арк.).
7. Височина А. В. Узагальнення та розвиток науково-методичних засад розуміння сутності фінансового потенціалу регіону / А. В. Височина // Науковий вісник НЛТУ України : збірник науково-технічних праць. – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2012. – Вип. 22.14. – С. 338–344 (0,39 друк. арк.).
8. Височина А. В. Формалізація науково-методичного підходу до оцінювання рівня використання фінансового потенціалу регіонів України /

- А. В. Височина // Механізм регулювання економіки. – 2014. – № 4 (66). – С. 148–154 (0,54 друк. арк.).
9. Гриценко Л. Л. Особливості формування та реалізації фінансової стратегії промислових підприємств / Л. Л. Гриценко, А. В. Височина // Економіка. Фінанси. Право. – 2012. – № 1–2. – С. 16–22 (0,53 друк. арк.). *Особистий внесок: досліджено етимологію поняття «фінансова стратегія», узагальнено результати дослідження ролі фінансового потенціалу при реалізації фінансової стратегії (0,1 друк. арк.).*
10. Лук'яненко І. Г. Управління фінансовим потенціалом територіальних громад у контексті реалізації регіональної фінансової політики / І. Г. Лук'яненко, А. В. Височина // Вісник Української академії банківської справи. – 2014. – № 2 (37). – С. 98–101 (0,34 друк. арк.). *Особистий внесок: досліджено підходи до розуміння сутності ФПР і його структуризації (0,3 друк. арк.).*

Публікації у зарубіжних наукових виданнях

11. Vasylieva T. Peculiarities of the local finance systems: evidence from European countries / T. Vasylieva, A. Vysochyna // The genesis of genius (Geneve, Switzerland). – 2014. – № 3. – P. 86–87 (0,23 друк. арк.). *Особистий внесок: запропоновано заходи вдосконалення системи фінансового вирівнювання в Україні з урахуванням досвіду європейських країн (0,2 друк. арк.).*
12. Vasylieva T. Peculiarities of the local finance systems: evidence from European countries / T. Vasylieva, L. Sysoyeva, A. Vysochyna // Austrian Journal of Humanities and Social Sciences (Vienna, Austria). – 2014. – № 11–12. – P. 233–235 (0,25 друк. арк.). *Особистий внесок: запропоновано шляхи розвитку системи місцевих фінансів з урахуванням європейського досвіду (0,15 друк. арк.).*

Тези доповідей на науково-практичних конференціях

13. Височина А. В. Дослідження сутності поняття «фінансовий потенціал регіону» у контексті трансформації національної економіки / А. В. Височина // Сборник научных трудов SWorld. Материалы международной научно-практической конференции «Современные проблемы и пути их решения в науке, транспорте, производстве и образовании'2012». – Выпуск 4. Том 28. – Одесса : КУПРИЕНКО, 2012. – С. 91–93 (0,18 друк. арк.).
14. Височина А. В. Концептуальні основи ідентифікації фінансового потенціалу регіону / А. В. Височина // Фінансова система України: проблеми та перспективи розвитку в умовах трансформації соціально-економічних відносин : збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (16–18 травня 2013 р., м. Севастополь) / Севастопольський інститут банківської справи Української академії банківської справи Національного банку України ; Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського. – Сімферополь : ТНУ ім. В. І. Вернадського, 2013. – С. 62–63 (0,13 друк. арк.).
15. Височина А. В. Методика оцінювання податкового потенціалу регіону / А. В. Височина, Я. В. Самусевич // Економічний розвиток держави, регіонів

- і підприємств: проблеми та перспективи : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених, 17–18 квітня 2015 р. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2015. – С. 87–88 (0,12 друк. арк.). Особистий внесок: обґрунтовано роль податкового потенціалу регіону в контексті наповнення місцевих бюджетів, розроблено алгоритм його оцінювання (0,06 друк. арк.).
16. Височина А. В. Узагальнення змістовних характеристик категорії «бюджетна політика» / А. В. Височина // Фінансово-кредитна система України в умовах інтеграційних та глобалізаційних процесів : збірник тез XIII Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів та аспірантів (23–25 квітня 2014 р.). – Черкаси : ЧІБС УБС НБУ, 2014. – С. 148–150 (0,14 друк. арк.).
17. Гриценко Л. Л. Взаємодія держави і бізнесу як чинник зростання рівня конкурентоспроможності прикордонних регіонів / Л. Л. Гриценко, А. В. Височина // Збірник тез доповідей II Міжнародного семінару «Транскордонне співробітництво як форма розвитку міжнародної інтеграції». – Луцьк : Редакційно-видавничий відділ ЛНТУ, 2012. – С. 21–24 (0,16 друк. арк.). *Особистий внесок: досліджено роль ФПР у забезпеченні конкурентоспроможності прикордонних регіонів (0,06 друк. арк.).*
18. Леонов С. В. Оцінка фінансового потенціалу регіону у контексті реалізації бюджетної політики держави / С. В. Леонов, А. В. Височина // Фінанси в умовах модернізації регіональної економіки : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 25 квітня 2014 р. / Редакція В. К. Присяжнюк, А. Б. Кондрашихін, К. В. Савченко. – К. : Академія муніципального управління, 2014. – С. 95–96 (0,12 друк. арк.). *Особистий внесок: розроблено алгоритм оцінювання ФПР (0,10 друк. арк.)*

АНОТАЦІЯ

Височина А. В. Управління фінансовим потенціалом регіону в контексті реалізації бюджетної політики України. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – Гроші, фінанси і кредит. – Українська академія банківської справи, Суми, 2015.

У дисертації узагальнено теоретичні засади формування та реалізації бюджетної політики, розкрито основні тенденції, проблеми та перспективи її реалізації в Україні; удосконалено засади визначення сутності фінансового потенціалу регіону; розроблено комплексний підхід до управління ним; обґрунтовано систему кількісних індикаторів для вимірювання основних факторів його формування; розроблено методичний підхід до оцінювання його інтегрального рівня; поглиблено методичні засади оцінювання ефективності його використання; розроблено підхід до формування стратегій фінансового розвитку регіонів з урахуванням рівня ефективності реалізації їх фінансового потенціалу та достатності бюджетного забезпечення органів місцевого самоврядування; удоскона-

лено методичні засади міжбюджетних відносин в Україні в частину фінансового вирівнювання; поглиблено інструментарій оцінювання рівня ризику діяльності органів місцевого самоврядування як позичальника та емітента муніципальних боргових цінних паперів.

Ключові слова: фінансовий потенціал регіону, бюджетна політика, фінансове вирівнювання, управління фінансовим потенціалом регіону, стратегія фінансового розвитку регіону, кредитний рейтинг регіону.

АННОТАЦИЯ

Высочина А. В. Управление финансовым потенциалом региона в контексте реализации бюджетной политики Украины. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.08 – Деньги, финансы и кредит. – Украинская академия банковского дела, Сумы, 2015.

Обосновано, что финансовый потенциал региона (ФПР) следует понимать как совокупность реальных и потенциально доступных финансовых ресурсов, а также возможностей соответствующей территории (организационно-управленческих, функционально-инфраструктурных, адаптивных) по их эффективной аккумуляции и трансформации в продуктивный финансовый капитал, его перераспределению между экономическими субъектами региона, а также абсорбции и использованию этого капитала для обеспечения устойчивого развития региона.

Разработаны методические основы управления ФПР в контексте реализации бюджетной политики, отличающиеся от существующих комплексным сочетанием структурного, функционального и процессного подходов, а также учетом двустороннего характера ее взаимозависимости с ФПР.

Оценку интегрального уровня ФПР предложено осуществлять путем суммирования композитных индикаторов его составляющих с учетом релевантных нематериальных факторов формирования ФПР, разницы в уровнях экономического развития регионов, а также направления воздействия факторов формирования ФПР на его интегральный уровень.

С помощью стохастического фронтального анализа рассчитан уровень эффективности реализации ФПР с учетом как базовых факторов формирования ФПР (реальные и потенциально доступные финансовые ресурсы, возможности региона), так и дополнительных, характеризующих динамику инфляционных процессов, открытость экономической системы региона, уровень бедности и предпринимательской активности территории.

С целью конкретизации вектора финансового развития регионов Украины разработана трехмерная матрица финансовых стратегий региона с координатами «фактический уровень эффективности использования ФПР – потенциальные возможности региона поддерживать в дальнейшем достигнутый уровень эффективности использования ФПР – достаточность бюджетного обеспечения органов местного самоуправления», каждый квадрант которой позволяет опреде-

лить цель, временной горизонт и приоритетные инструменты реализации финансовой стратегии региона.

Методические основы системы финансового выравнивания регионов предложено усовершенствовать путем учета природно-ресурсного потенциала регионов и определения объема реверсных дотаций в зависимости от уровня эффективности ФПР при выравнивании по расходам; использования собственных, а не закрепленных доходов, и распределения базовых дотаций пропорционально уровню эффективности использования ФПР при выравнивании по доходам; определения объема субвенций на реализацию программ социально-экономического развития с учетом эффективности реализации ФПР и вклада региона в продуцирование добавленной стоимости.

Уровень риска деятельности органов местного самоуправления как заемщика и эмитента муниципальных долговых ценных бумаг предложено рассчитывать с учетом реальных и потенциально доступных финансовых ресурсов региона, уровня эффективности использования ФПР, организационно-управленческих, функционально-инфраструктурных и адаптивных возможностей системы управления фискально-бюджетным развитием региона.

Ключевые слова: финансовый потенциал региона, бюджетная политика, финансовое выравнивание, управление финансовым потенциалом региона, стратегия финансового развития региона, кредитный рейтинг региона.

SUMMARY

Vysochyna A. V. Management of region financial potential in the context of the budget policy realization in Ukraine. – Manuscript.

The dissertation for reception of scientific degree of candidate of economic science on speciality 08.00.08 – Money, finance and credit. – Ukrainian Academy of Banking, Sumy, 2015.

The theoretical basis for the formation and implementation of fiscal policy is summarized in this paper, its main trends are specified, problems and prospects of its implementation in Ukraine are identified; the understanding of the essence of the region financial potential is deepened; a comprehensive approach to region financial potential management is developed; the system of quantitative indicators to measure the main factors of its formation is formed; the methodical approach to the evaluation of its integral level is developed; the methodological principles of evaluation the level of effectiveness of the region financial potential realization are deepened; the matrix approach to forming financial strategies of regional development with consideration of the level of effectiveness of the region financial capacity realization; methodical principles of financial equalization in Ukraine are improved; instrumental basis of region credit rating calculation is enhanced.

Keywords: region financial potential, fiscal policy, financial equalization, management of the region financial potential, financial strategy of the region, the credit rating of the region.

Відповідальний за випуск
доктор економічних наук, професор
Леонов Сергій Вячеславович

Підписано до друку 09.11.2015
Формат 60x84/16. Обл.-вид. арк. 0,9.
Гарнітура Times. Тираж 100 пр.

Віддруковано у ВВП «Мрія-1»
40000, м. Суми, вул. Кузнечна, 2
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:
Серія ДК, № 36 від 19.04.2000